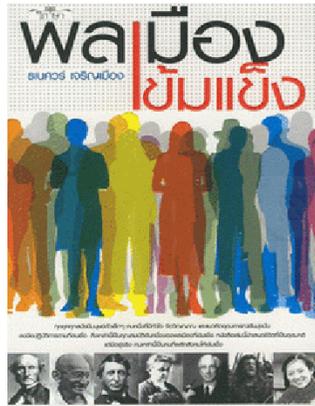

บทวิจารณ์หนังสือ “พลเมืองเข้มแข็ง”

งานเขียนของ ศาสตราจารย์ ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง

รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาการเมืองการปกครองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์และ รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- เรื่อง : พลเมืองเข้มแข็ง
ผู้เขียน : ธเนศวร์ เจริญเมือง
ปีที่พิมพ์ : 2551
สำนักพิมพ์ : วิชาฯ กรุงเทพมหานคร

บทวิจารณ์หนังสือ

โดย

อาเดช อุปันนท์

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาสังคมศึกษา

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.

ardejv@gmail.com

บทนำ

คำว่า “พลเมือง” หากตีความตามคำศัพท์ที่บัญญัติแล้ว มีคุณค่าความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคมและประเทศชาติ เพราะหมายถึง พลัง หรือ กำลังของประเทศ ซึ่งมีส่วนเป็นเจ้าของ ประเทศอันจะนำพาให้ประเทศนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้า โดยมีความเป็นพลวัตขับเคลื่อนไปตามกระแสของสังคม

โลกที่เปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นสังคมที่มีความมั่นคงและยั่งยืน ในบริบทสังคมไทย แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นพลเมือง ได้ริเริ่มอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี พุทธศักราช 2539 โดยสถาบันนโยบายศึกษา ซึ่งมีส่วนผลักดันให้เกิด (ร่าง) รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี 2540 และพัฒนาโครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกับแนวทางการสร้างพลเมือง ด้วยการปฏิรูปวิธีการเรียนรู้ใหม่ และปฏิบัติความคิดให้ปลอดจากการครอบงำและชี้นำทางการเมือง ซึ่งความเป็นพลเมืองในความเป็นใหม่ คือพลเมืองที่มีส่วนเป็นผู้กระทำ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบและพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ อันเป็นความหมายของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ที่มองเห็นการเมืองเป็นเรื่องของทุกคนในสังคมที่พลเมืองต้องเข้าร่วมรับผิดชอบ ไม่ปล่อยให้เป็นเรื่องของนักการเมือง ผู้นำ หรือรัฐบาลเท่านั้น (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร.2555 : 6) และนี่เป็นการชี้ให้เห็นว่า “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” (Civic Education) ให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงเป็นจินตนาการใหม่สำหรับสังคมไทย (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร.2555 : คำนำ)

ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายใหม่ของสังคมไทย ที่จะใช้สถานการณ์ทางสังคมปัจจุบันนี้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมือง ผ่านการเรียนรู้จากหนังสือเล่มนี้ ที่ใช้ชื่อว่า “พลเมืองเข้มแข็ง” ซึ่งในเรื่องราวของหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็น 12 บท คือ 1) ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในกระแสความเปลี่ยนแปลง 2) ความเป็นคนกับความเป็นผู้นำ 3) พลเมืองผู้สละชีพเพื่ออุดมคติ 4) การศึกษากับความเป็นพลเมือง 5) พลเมืองกับการปกครองท้องถิ่น 6) พลเมืองกับชุมชนอเมริกัน 7) พลเมืองสตรีนักสู้ผู้ยิ่งใหญ่ 8) พลเมืองผู้เสียสละในต่างแดน 9) พลเมืองนักปรัชญาชาวอังกฤษผู้แสวงหา 10) พลเมืองเจ้าแนวคิด “อารยะขัดขืน” 11) ความรัก พลเมืองครอบครัว และชุมชนในจีน และ 12) พลเมืองเข้มแข็งกับชุมชนเข้มแข็ง มีความยาว 197 หน้าโดยประมาณ การเขียนหนังสือเล่มนี้ของ ศาสตราจารย์.ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง เป็นการเขียนที่เกิดจากการค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดและชีวิตของบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็น “พลเมือง” ในอดีตทั่วทุกมุมโลกที่มีความโดดเด่น มีบทบาทสำคัญในสังคม เพื่อค้นหาคำตอบว่ามีปัจจัยอะไรที่ทำให้พวกเขาเหล่านั้นมีคุณสมบัติ ทักษะ และบทบาทที่โดดเด่นต่อสังคมท้องถิ่นและแผ่นดินรอบๆที่เขาอาศัยอยู่เช่นนั้น

เนื้อหาและบทวิจารณ์ “พลเมืองเข้มแข็ง”

งานเขียนชิ้นนี้ของ ศาสตราจารย์.ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง ผู้วิจารณ์วิเคราะห์ว่า เจ้าของผลงานน่าจะได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจมาจากปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ 1) เป็นการสร้างผลงานวิชาการในสายงานที่ผู้เขียนได้รับผิดชอบ คือ ประธานกรรมการหลักสูตร สาขาวิชาการเมืองการปกครองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ 2) กระแสความตื่นตัวและทิศทางการพัฒนาประเทศที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลย

ภาพ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ออนไลน์) ใน 3 ด้าน คือ 1) **สังคมคุณภาพ** ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมือง และชุมชนน่าอยู่มีระบบดี มีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย 2) **สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้** ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็นทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง สามารถลงทุนทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม และ 3) **สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน** ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึ่งพาเกื้อกูลกัน รู้ รัก สามัคคี มีจารีตประเพณีดีงาม มีความเอื้ออาทร รักภูมิใจในชาติและท้องถิ่น มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้เป็นเสมือนแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนได้ใช้ประสบการณ์จากการได้ไปศึกษาเรียนรู้และใช้ชีวิตในต่างประเทศ และบทบาทหน้าที่การทำงานในสายงานที่เกี่ยวข้อง ผลิตรองค์ความรู้ว่าด้วย “พลเมืองเข้มแข็ง” เพื่อปลุกกระแสความตื่นตัวของคนในบริบทสังคมไทยให้เกิดความกล้าก้าวในการขยับและยกสถานะของตนเองให้เป็นพลเมือง อันเป็นความหวังใหม่ของสังคมไทยในปัจจุบัน และเพื่อให้มองเห็นภาพรวมของงานชิ้นนี้ ผู้วิจารณ์จะนำเสนองานวิจารณ์นี้ออกเป็น 5 ส่วน คือ 1) รายละเอียดของเนื้อหาสาระ 2) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 3) คุณค่าของหนังสือ 4) ทักษะวิจารณ์ และ 5) บทสรุป โดยจะนำเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) รายละเอียดของเนื้อหาสาระ

ส่วนของเนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ มีการแบ่งออกเป็น 12 บท โดยผู้เขียนพยายามนำเสนอลำดับเนื้อหาจากภาพรวมแล้วเจาะลึกไปในรายละเอียดของพลเมืองในแต่ละคนว่ามีกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในกับตนเองเพื่อการขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงชุมชนสังคมอย่างไร และปิดท้ายด้วยแนวคิดของความเป็นพลเมืองเข้มแข็งที่มีผลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นเสน่ห์อีกมิติหนึ่งในการดำเนินเรื่องของหนังสือเล่มนี้ โดยผู้วิจารณ์จะสรุปสาระสำคัญในแต่ละบท ดังนี้

บทที่ 1 ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในกระแสความเปลี่ยนแปลง เป็นการกล่าวถึง ความหมายของ คำว่า “พลเมือง” 4 ประเด็น คือ 1) พลเมือง ไม่ใช่คำที่อยู่โดดๆ แต่เป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชนการเมือง ที่กรีกเรียกว่า (Polis) และคนปัจจุบันเรียกว่ารัฐ (State) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐซึ่งหมายความว่าที่ใดก็ตามที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจจัดการบริการกิจกรรมต่างๆ ภายใน้อยมากที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว

ไม่สูงส่งกับใคร การเป็นคนจึงเท่ากับเป็นเรื่องการเมือง (To be human is to be political) พูดอีกอย่างหนึ่งคือ คนเป็นการเมือง (Man is a political animal) ความเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนในชุมชนการเมือง กล่าวอีกอย่างหนึ่งไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ 2) พลเมืองต้องมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ 3) พลเมืองต้องมีคุณธรรม ซึ่งเป็นจุดเน้นของความเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ 4) พลเมือง ต้องรู้วิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ในสมัยที่ระบอบประชาธิปไตยมีบทบาทและได้รับการยอมรับไปทั่ว คำว่า พลเมือง ก็ได้กลายเป็นคำที่ได้รับการยอมรับมากขึ้น เช่น กันประชาชนที่อพยพมาจากรัฐของตนเข้าไปอยู่ในรัฐใหม่ ก็เรียกร้องขอสิทธิความเป็นพลเมืองของรัฐใหม่ทั้งนี้ก็เพื่อการได้รับสิทธิผลประโยชน์ต่างๆ ในฐานะที่เป็นพลเมือง ส่วนองค์กรที่สนับสนุนการเรียกร้องครั้งนี้โดยการย้าถึงสิทธิมนุษยชนที่คนๆหนึ่งได้รับ และสิทธิมนุษยชนนั้นก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่ความเป็นพลเมืองในที่สุด

บทที่ 2 ความเป็นคนกับความเป็นผู้นำ เป็นการกล่าวถึง บริบททางสังคม (Social context) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับบริบททางสังคมซึ่งอยู่ห้อมล้อมตัวเขานั้น ด้วยเงื่อนไขของเทศหรือพื้นที่ (Space) และในช่วงของเวลา (Time) เป็นแนวทางของระบบสังคมและการศึกษาของตะวันตกโดยส่งเสริมให้คนกล้าแสดงความคิดเห็นทั้งในและนอกบ้าน โดยเสนอหลักการดังกล่าวผ่านผลงานการคิดและเขียนของบุคคลสำคัญในสังคมกรีกยุคนั้นที่ชื่อ โซโฟคลีส (Sophocles.495-406 B.C.) ซึ่งเป็นชาวเอเธนส์ เป็นกวีและนักเขียนบทละครแนว ไตรกนาฏกรรม มีชีวิตร่วมสมัยกับเพเรคลีส (Periclees.495-429 B.C.) ผู้นำประชาธิปไตยคนสำคัญของกรีก และได้สะท้อนให้เห็นบทบาททางสังคมของนครเอเธนส์ในขณะนั้น ที่ผู้นำในรุ่นนั้นได้วางรากฐานอันแข็งแกร่งไว้และนำไปสู่การเติบโตของปรัชญาการเมืองและการศึกษาทางการเมืองที่ โสเครตีส, เพลโต, อริสโตเติล และนักคิดสำนักอื่นๆ ได้มีบทบาทในยุคต่อมา

บทที่ 3 พลเมืองผู้สละชีพเพื่ออุดมคติ เป็นการกล่าวถึง ประวัติและความสำคัญของ นักอุดมคติ (Idealist) 3 ท่าน คือ 1) โสเครตีส (Socratic) เป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ชาวกรีก เมื่อ 2.500 ปีที่แล้ว จุดเด่นของโสเครตีสคือเป็นคนที่มีความทุ่มเทให้การค้นคว้าเรื่องคุณธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งที่สำคัญของการศึกษาประวัติโสเครตีส คือ ความรู้ไม่สำคัญเท่ากับวิธีแสวงหาความรู้ 2) วิลเลียม วอลลีส (William Wallace) เป็นวีรบุรุษของชาวสกอตแลนด์ เป็นสามัญชนที่นำการก่อกบฏของสกอตแลนด์ต่อสู้กับกองทัพอังกฤษ และ 3) มหาตมา คานธี (Mohandas Karamchand Gandhi) มหาบุรุษชาวอินเดีย เป็นผู้นำทางการเมืองที่มีความยึดมั่นในคุณธรรม และต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวอินเดียจากอังกฤษ โดยใช้สันติวิธี หรือ แบบอหิงสา ซึ่งจะเห็นได้ว่าชีวิตและผลงานของพลเมืองทั้ง 3 ท่าน มีความแตกต่างกันแต่ก็เหมือนกันตรงความสูงส่งที่มุ่งประโยชน์สุขของส่วนรวม และมี

อุดมคติที่สร้างเสรีภาพในการแสวงหาความรู้ การแสดงความคิดเห็น เอกราชหรือสิทธิในการปกครองตนเอง ด้วยหลักการสันติวิธีและภราดรภาพ

บทที่ 4 การศึกษากับความเป็นพลเมือง เป็นการกล่าวถึง ชีวิตและผลงานของนักคิด นักอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ ท่าน 2 คือ 1) เพลโต (Plato.429-347 B.C.) ซึ่งมีผลงานโดดเด่นในเรื่อง “สาธารณรัฐ” (Republic) เป็นแนวคิดการสร้างอุดมรัฐ คือรัฐที่ดีเลิศ ซึ่งเพลโตได้เสนอแนวคิดพลเมืองที่สมบูรณ์ (Perfect citizen concept) ไว้ดังนี้ 1.1) การให้การศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก 1.2) คุณธรรมที่ว่าก็คือปรารถนาอย่างแรงกล้าที่เป็นพลเมืองที่ดี 1.3) พลเมืองที่สมบูรณ์ หมายถึง คนที่รู้วิธีปกครองผู้อื่นและวิธีถูกผู้อื่นปกครองด้วยความยุติธรรม 1.4) ให้เรียกการฝึกอบรมเพื่อสร้างคุณธรรมนี้ว่า “การศึกษา” (Education) ส่วนการอบรมอย่างอื่นให้เรียก Training 2) อริสโตเติล (Aristotle. 384-322 B.C.) เป็นศิษย์ของเพลโต ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักรัฐศาสตร์คนแรกของโลก โดยเชื่อว่ามนุษย์จะไปถึงศักยภาพของเขาได้ก็ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง “นครรัฐ” หรือกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งจะเห็นว่านักคิดทั้ง 2 ท่าน ให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพของมนุษย์ด้วยการส่งเสริมให้เข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง โดยมีความรู้ในการปกครองเหนือเสรีชนทั้งหลายและความรู้ที่จะถูกเสรีชนทั้งหลายปกครองเรา ในความหมายก็คือ การที่ประชาชนแต่ละคนผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบหลักของพลเมืองในวิถีประชาธิปไตย

บทที่ 5 พลเมืองกับการปกครองท้องถิ่น เป็นการกล่าวถึง ชีวิตและผลงานของ จอห์น สจิว์รต มิลล์ (John Stuart Mill.1806-1873) นักปรัชญาและนักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ซึ่งมีวิธีการเรียนรู้และดำเนินชีวิตแบบ Home School และจอห์น สจิว์รต มิลล์ ได้ซึมซับและเรียนรู้ความรู้และการทำงานจากผู้เป็นพ่อ จนเขาสามารถสร้างผลงานที่สำคัญในวงการเมืองการปกครอง 6 ประเด็นคือ 1) สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ 2) ความเป็นเผด็จการของเสียงข้างมาก 3) แนวคิดเรื่องการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วน 4) การควบคุมมิให้เกิดระบบเผด็จการของเสียงข้างมาก 5) การสนับสนุนสิทธิสตรี และ 6) การปกครองท้องถิ่น ซึ่งกลายเป็นมรดกชิ้นสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่ประชาชนในท้องถิ่นสามารถแสดงบทบาทในการปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพชีวิต และศิลปวัฒนธรรมประเพณี และการใช้อำนาจที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น (Local autonomy) จนกลายเป็นรากฐานของการปกครองท้องถิ่นปัจจุบัน

บทที่ 6 พลเมืองกับชุมชนอเมริกัน เป็นการกล่าวถึง สภาพการณ์ทางสังคมที่ส่งผลทำให้ระบอบประชาธิปไตยมีความเข้มแข็ง ผ่านการเรียนรู้ ฝึกฝน และดัดแปลงตามสภาพ ซึ่งเรียกว่า “วุฒิภาวะ” (Maturity) โดยชี้ให้เห็นความสำคัญของกระบวนการปูพื้นฐานและสร้างระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งในกลุ่มชาติตะวันตก ที่มีการส่งเสริมคนในครอบครัวรู้จักใช้สิทธิ การแสดงออก มารยาททางสังคมผ่านกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวันตั้งแต่วัย

เด็ก และได้กล่าวถึงชีวิตและผลงานของ อเล็กซิส เดอ ต็อกเกอะวิลส์ (Alexis de Tocqueville.1805-1859) นักเขียนชาวฝรั่งเศส ผู้ชอบในการเรียนรู้สังคมอเมริกาผ่านการท่องเที่ยว และสร้างสรรค์ผลงานด้านปรัชญาการเมือง และสังคมวิทยาการเมืองจนกลายเป็นหนังสือระดับคลาสสิกในโลกสมัยใหม่ ซึ่งในงานของเขาค้นพบเสน่ห์ของพลเมืองในวิถีการเมืองอเมริกัน คือ 1) ความเสมอภาคระหว่างบุคคลในสังคมอเมริกัน 2) ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นที่เข้มแข็งนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยระดับชาติ 3) อำนาจของชุมชนในการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น 4) บทบาทการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของประชาชนในท้องถิ่น 5) สัมพันธภาพระหว่างชุมชนอิสระ (Local autonomy) กับพลเมืองที่เอาการเอางาน (Active citizen) และ 6) ลักษณะการทำงานที่ไม่ผูกขาดด้วยอำนาจรัฐ และมีการสรรหาคนเข้ามาทำงานอาสาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และนั่นคือคำตอบของความเป็นพลเมืองเข้มแข็งในสังคมอเมริกัน

บทที่ 7 พลเมืองสตรีนักสู้ผู้ยิ่งใหญ่ เป็นการกล่าวถึง ชีวิตและผลงานของ เจน แอดดัมส์ (Jane Addams.1860-1935) สตรีชาวอเมริกันผู้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีจากครอบครัวผ่านกิจกรรมชีวิตด้านธุรกิจและการเมืองของพ่อ เรียกได้ว่าเกิดมาในตระกูลที่ร่ำรวยและได้รับโอกาสที่ดีในหลายๆเรื่อง และด้วยฐานความพร้อมของครอบครัว จึงทำให้ เจน แอดดัมส์ มีสนใจและเรียนรู้ความทุกข์ยากของผู้คนผ่านการศึกษาเรียนรู้ในเมืองต่างๆ ด้วยการรวมกลุ่มกับเพื่อนเพื่อตั้งกลุ่มทำงานเพื่อช่วยเหลือคนยากจน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชิคาโก พร้อมกับตั้งสำนักงานเรียกว่า Hull-House เพื่อเป็นสถานที่กลางในการพบปะ ต้อนรับ สงเคราะห์เด็กและผู้หญิงที่ประสบปัญหาและต้องการความช่วยเหลือ อีกทั้งยังได้จัดตั้งชมรมนักเรียนชาย โดยสร้างพื้นที่ในการสนทนา การเสวนา ปาฐกถาเรื่องแรงงาน สุขภาพ ทักษะชีวิต และสอนวิชาการร่วมสมัย ที่สำคัญ เจน แอดดัมส์ ได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมสนทนาและการศึกษา โดยเป็นผู้ริเริ่มการจัดการศึกษาแบบใหม่ที่เน้นการเรียนรู้จากบริบทรอบตัวของนักเรียน และได้สร้างความสนใจให้จอห์น ดิวอี้ (John Dewey.1858-1952) นักปรัชญาและปฏิรูปการศึกษาชาวอเมริกัน ได้มาเยี่ยมเยือนเรียนรู้และพัฒนาแนวคิดเรื่องระบบการศึกษาแบบใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ จากนั้น เจน แอดดัมส์ ได้เข้าสู่วงการการเมืองและผลักดันเรื่องสิทธิ ความเท่าเทียม และบทบาทของสตรีในทุกด้านของสังคม บทบาทและความโดดเด่นในงานที่ทำ ทำให้ เจน แอดดัมส์ ได้รับเชิญให้เข้าร่วมกับองค์กรสตรียุโรปที่คัดค้านสงครามโลก ครั้งที่ 1 (1914-1918) จนได้รับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ เป็นการแสดงถึงคุณค่าของความเสียสละและการทำงาน

บทที่ 8 พลเมืองผู้เสียสละในต่างแดน เป็นการกล่าวถึง ชีวิตและผลงานของ วิลเลียม แฮร์ริส (William Harris.1870-1962) เป็นคริสตชนชาวอเมริกัน ที่ได้เข้ามาสร้างบทบาทการเผยแพร่ศาสนา อุทิศตนเพื่อบริหารและพัฒนาสถาบันการศึกษา ชื่อว่า โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเวลา 41 ปี ซึ่ง วิลเลียม แฮ

ริส เกิดในตระกูลปัญญาชนที่คนในครอบครัวมีความรู้ด้านการทหาร การเมือง การแพทย์ และคริสต์ศาสนา ด้วยบริบทและเป้าหมายของชีวิตเช่นนี้ทำให้ วิลเลียม แฮริส เป็นคนมีสติปัญญาดี มีความรู้ด้านภาษา และเชี่ยวชาญการทำธุรกิจ แต่ให้ความสำคัญคริสต์ศาสนาและสถาปัตยกรรม ได้เข้ามาประเทศไทยในฐานะอาสาสมัครเผยแผร์คริสต์ศาสนา และได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนชายวังสิงห์คำ ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานเป็น “ปรีณสร้อยแยลส์วิทยาลัย” เป็นโรงเรียนชั้นนำที่ได้สร้างมาตรฐานความรู้และพัฒนาการศึกษาของเยาวชนในล้านนา

บทที่ 9 พลเมืองนักปรัชญาชาวอังกฤษผู้แสวงหา เป็นการกล่าวถึง ชีวิตและผลงานของ เบอร์ทรันด์ รัสเซล (Bertrand Russell.1872-1970) เป็นนักปรัชญา นักตรรกวิทยา และนักคณิตศาสตร์ ชาวอังกฤษ ที่มีความโดดเด่นในงานเขียนเชิงทฤษฎีและการเมือง และกิจกรรมทางการเมือง รัสเซล เป็นผู้สนับสนุนให้พื้นที่ทางการเมืองแก่สตรี มีส่วนร่วมในการต่อต้านสงครามโลก ครั้งที่ 2 ด้วยสันติวิธี มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์และคัดค้านสงครามเวียดนาม ซึ่งทัศนะของเขาที่ถูกกล่าวถึงและชื่นชมในใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “เกี่ยวกับปัญหาสังคมและการเมือง ฉันไม่ได้เขียนขึ้นในฐานะนักปรัชญา แต่เขียนในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่ได้รับบาดเจ็บปวดจากสถานการณ์ต่างๆของโลก จึงอยากจะหาหนทางเพื่อแก้ไขปรับปรุงสภาพดังกล่าว และอยากจะเขียนไปยังผู้คนที่มีความรู้สึกคล้ายๆกันด้วยถ้อยคำธรรมดาๆ” ซึ่งเป็นข้อความที่มีอิทธิพลต่อผู้ที่มีอุดมการณ์ต่อสู้เพื่อสังคมอย่างแรงกล้า

บทที่ 10 พลเมืองเจ้าแนวคิด “อารยะขัดขืน” และ “ชีวิตพอเพียง” เป็นการกล่าวถึง ชีวิตและผลงานของ เฮนรี เดวิด ธอโร (Henry David Thoreau.1817-1862) ชาวอเมริกัน ผู้ชอบในการเรียนรู้ธรรมชาติ ไม่ชอบที่จะทำงานในระบบ ซ้ำซาก มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความสุข สมถะ เชื่อมั่นในความคิดและการศึกษาสิ่งรอบตัว เคยทดลองใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายในกระท่อมกลางป่าริมหนองน้ำที่ชื่อ Walden เป็นเวลานานถึง 2 ปีกว่า และกลับออกมาสู่โลกอารยะ และเขียนหนังสือชื่อ Walden หรือ Life in the Woods (ชีวิตในป่า) ถูกจับขังเป็นเวลา 1 วัน เนื่องจากไม่ยอมเสียภาษีให้รัฐ เพราะไม่เห็นด้วยที่รัฐนำเงินจากภาษีไปสนับสนุนระบบทาสและทำสงครามกับเม็กซิโก ผลงานของเขาถูกกลายมาเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อนักวิชาการสายธรรมชาติและสายอนาธิปไตย เช่น ลีโอ ตอลสตอย และมหาตมา คานธี จนกลายมาเป็นต้นแบบของนักสู้ผู้ทรง หรือ “อารยะขัดขืน” ในเวลาต่อมา

บทที่ 11 ความรัก พลเมือง ครอบครัว และชุมชนในจีน เป็นการกล่าวถึง ภาพสะท้อนของชุมชนชาวจีนผ่านภาพยนตร์เรื่อง The Road Home (ถนนกลับบ้าน หรือ เส้นทางรักนิรันดร) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตในชนบทจีนที่ห่างไกล ในช่วง (ค.ศ.1957-58) ที่ยังคงไว้ซึ่งประเพณีเดิมหลายอย่าง โดยเฉพาะประเพณีคลุมถุงชน ที่กำหนดให้ผู้หญิงไม่มีโอกาสได้เลือกคู่ชีวิตได้อย่างเสรี โดยตัวละครเอกเป็นครูหนุ่มวัย 20 ปี ที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครมาสอนหนังสือในหมู่บ้าน กับหญิงสาววัย 18 ปี ซึ่งแต่เดิมตามธรรมเนียมของจีนจะไม่ให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายแสดงออกซึ่ง

ความรักที่มีต่อฝ่ายชาย แต่ในภาพยนตร์เรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกซึ่งความรักที่ฝ่ายหญิงมีต่อฝ่ายชาย ผ่านกิจกรรมต่างในชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางสังคม และกลายเป็นผู้หญิงคนแรกที่กล้าฝ่าประเพณีคลุมถุงชนที่สังคมจีนส่วนที่ล้าหลังในขณะนั้นไม่อนุญาตและไม่สนับสนุน ที่สำคัญเป็นการสะท้อนให้เห็นความสำคัญที่ว่า พลเมืองต้องต่อสู้และดิ้นรนให้ชีวิตตน ครอบครัวตนและชุมชนของตนดีขึ้นได้อย่างไร ซึ่งคำตอบคือต้องอาศัยการ หล่อหลอมและความผูกพันที่มาจากครอบครัว

บทที่ 12 พลเมืองเข้มแข็งกับชุมชนเข้มแข็ง เป็นการกล่าวถึง คุณค่าและความสำคัญของจินตนาการและ คุณธรรมที่ปรากฏในตำนานของกรีก ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นศาสนาของชาวกรีก เป็นเรื่องราวเทพเจ้าทั้งหลายบนขุนเขา โอลิมปัส ซึ่งภายหลังมาไม่มีผู้นับถือแล้ว แต่อิทธิพลและคุณค่ายังมีบทบาทที่ทำให้มนุษย์สร้างสรรค์สังคม ซึ่งเป็นการ สรุปลงในภาพรวมของหนังสือว่า แนวคิดและหลักการว่าด้วยการเมือง ชุมชนการเมือง สิทธิ ความเสมอภาค การดิ้นรน ต่อสู้ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองใดๆ ย่อมมีรากฐานมาจากปัจจัยภายใน คือ ตัวตนของบุคคลนั้น และปัจจัย ภายนอก คือ การหล่อหลอมทั้งจากครอบครัวและบริบททางสังคม โดยอิงอาศัยจินตนาการและคุณธรรม จึงกลายมา เป็น **“พลเมืองเข้มแข็งเพื่อชุมชนเข้มแข็ง”**

2) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้ใช้ทฤษฎีทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) (สฤงศ์ จันทวานิช.2557 : 127-129) ซึ่งทฤษฎีหลักอีกทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้เริ่มด้วยความคิดเรื่อง การกระทำระหว่างกัน (Interactionism) และสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นหัวใจ แล้วจึงขยายวงออกไปถึงมนุษย์แต่ละคน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสภาพของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีนี้นับเป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค เพราะให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ทฤษฎีนี้เข้ามาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ (จิตใจตัวตน หรืออัตตา บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น **ในความหมายก็คือ** ผู้เขียนได้นำเสนอถึงชีวประวัติ คุณสมบัติ ลักษณะ แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นตัวตนของนักคิด นักปรัชญา นักต่อสู้เหล่านี้ เพื่อให้เห็นว่าแต่ละคนมีวิถีในการ สร้างและพัฒนาความเป็นตัวตนและผลงานของตัวเองอย่างไร เพื่อจะสื่อให้เห็นว่า แนวคิด ทฤษฎี หลักการเหล่านี้ไป มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง ชุมชน สังคม ให้เกิดความเป็นพลเมืองเข้มแข็งที่เปลี่ยนแปลงสังคมในมิติใดบ้าง ซึ่ง ผู้อ่านจะรู้และเข้าใจปรากฏการณ์และสร้างองค์ความรู้แก่ตนเองผ่านตัวตนและผลงานของคนเหล่านี้ จึงกล่าวได้ว่า **“ตัวตนและผลงาน”** เป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในฐานะรากฐานแนวคิดความเป็นพลเมืองเข้มแข็ง

3) คุณค่าของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า เป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อการศึกษาเรียนรู้ สำหรับทุกสาขาอาชีพ เพราะ เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้แม้จะมีมุมในการนำเสนอที่คล้อยไปทางความเป็นการเมือง แต่จุดเน้นสำคัญอยู่ตรงที่

คุณค่าในตนเองของบุคคลที่เป็นต้นแบบพลเมืองเมืองเข้มแข็งแต่ละคนในรูปแบบที่ต่างกัน ซึ่งผู้วิจารณ์ขอเสนอ มุมมองคุณค่าที่มีต่อหนังสือเล่มนี้ ดังนี้

- 3.1) เป็นหนังสือที่สร้างแรงบันดาลใจและรูปแบบการสร้างคุณค่าให้กับตัวเอง
- 3.2) เป็นหนังสือที่สะท้อนบทเรียน สถานการณ์เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนสังคมในอุดมคติ
- 3.3) เป็นหนังสือที่ซ่อนความรู้ไว้ในการศึกษาเรียนรู้เชิงเปรียบเทียบ มากกว่าการทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ
- 3.4) เป็นหนังสือที่คนในสังคมร่วมสมัยต้องศึกษาเพื่อความเข้าใจ และสร้างสถานะบทบาทและคุณค่าในตนเอง ด้วยการเปลี่ยนสถานะจากคำว่า “ประชากร” ซึ่งเป็นเพียงหน่วยนับของคนในสังคม มาเป็น “พลเมือง” ซึ่งเป็นพลังของสังคม
- 3.5) เป็นหนังสือที่สร้างแรงบันดาลใจให้แต่ละชุมชน ร่วมกันค้นหาบุคคลต้นแบบ หรือ พลเมืองเข้มแข็งในระดับชุมชนท้องถิ่น

4) ทศนะวิจารณ์

หนังสือเล่มนี้ ในภาพรวมมีประเด็นที่ร่วมสมัยและดำเนินเรื่องให้น่าติดตาม ถือเป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาพลเมือง ซึ่งในส่วนของประเด็นหลัก คือ ความเป็นเนื้อหาที่ร่วมสมัย (มิติว่าด้วยความเป็นพลเมือง) แนวคิดหลักการ และวิถีแห่งการสร้างและเป็นพลเมืองนั้น ผู้วิจารณ์จะไม่ขอกล่าวถึง แต่ขอตั้งข้อสังเกตในประเด็นอื่น ดังนี้

4.1) การเลือกบุคคลต้นแบบที่มานำเสนอ แม้ว่าเนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ จะนำเสนอบุคคลต้นแบบผู้เป็นพลเมืองเข้มแข็งในสังคมไว้ให้เห็นเป็นตัวอย่อย่างอยู่หลายท่าน แต่ในมุมมองของผู้วิจารณ์เห็นว่า บุคคลต้นแบบผู้เขียนนำเสนออย่างเน้นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตในโลกตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจจะมีเหตุผลที่ว่า ความเป็นประชาธิปไตยได้มีการวางรากฐานมาจากโลกตะวันตกเป็นทุนเดิม แต่ก็ไม่หมายความว่า ความเป็นพลเมือง จะต้องเกิดขึ้นภายใต้บริบทของความเป็นการเมือง หรือจะด้วยเหตุผลประการใดผู้เขียนควรกล่าวถึงการกำหนดเกณฑ์พิจารณาเลือกบุคคลต้นแบบไว้ในส่วนนำ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและชัดในเจตนารมณ์

4.2) ในสถานการณ์โลกปัจจุบันที่สังคมลดทอนความรุนแรงในการเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคทางสังคม อยากเห็นการนำเสนอพลเมืองเข้มแข็งที่มาจากภาพของความเป็นผู้นำภายใต้บริบทสังคมที่เอื้ออาทร มากกว่าพลเมืองที่มาจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง

4.3) อยากให้มีการนำเสนอพลเมืองเข้มแข็งในฐานะผู้แทนศาสนา เพราะโดยหลักการพื้นฐานศาสนาเป็นจุดหล่อหลอม ชัดเกลาลออุปนิสัยแห่งการเป็นคนดี

4.4) ถ้าผู้เขียนได้สร้างสรรค์ผลงานในแนวนี้ต่อไป อยากให้นำเสนอบุคคลต้นแบบในระดับท้องถิ่น เพื่อเสนอเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา เป็นการสร้างองค์ความรู้และคุณค่าแก่เยาวชน ต่อไป

5) บทสรุป

พลเมืองดี ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคม เพราะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศ บทบาทของพลเมืองดี คือ การมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม ประพฤติปฏิบัติอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และเคารพสิทธิของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง และเคารพความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ มีอิสรภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีส่วนร่วมในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาส่วนรวม แต่การจะสร้างคนให้เป็นพลเมืองดี นั้น ต้องอาศัยการศึกษาเรียนรู้ เข้าใจและถ่ายทอดปลูกฝังจากคนที่มีความเกี่ยวข้องในทุกๆ ส่วน คุณค่าหนังสือเล่มนี้ ไม่เพียงแต่ให้แนวคิด สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ที่ศึกษาได้เห็นแนวทางทั้งการสร้างตนเองหรือสร้างผู้อื่นให้เป็นพลเมืองดีเท่านั้น หากแต่ยังมีแง่คิดมุมมองที่เสนอผ่านสถานการณ์ ประสพการณ์ชีวิต ภาพยนตร์ ของบุคคลต้นแบบที่เรียกว่า “พลเมืองเข้มแข็ง” ล้วนแต่ก่อให้เกิดแรงผลักดันในการพัฒนาตนเองและพัฒนาผู้อื่นให้เป็นพลเมืองดี (ปฏิบัติตามกติกาสังคมได้อย่างเหมาะสม) สู่การเป็นพลเมืองเข้มแข็ง (คิด นำ ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม) เพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน) ต่อไป

References

1) หนังสือที่ใช้วิจารณ์

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2551). **พลเมืองเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา. พิมพ์ครั้งที่ 2.

2) หนังสือและแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงประกอบ

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร. (2555). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา.

สุภางค์ จันทวานิช. (2557). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์ครั้งที่ 6.

3) เว็บไซต์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9**

(พ.ศ.2545-2549). [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th/download/article/Plan9.pdf>. [9 กุมภาพันธ์ 2561]